

S-4: Ngaahi Tu'utu'uni Fakalele Ngāue Ma'u ako 'a e Fānau Akó mo e Faka'atā fakalao mei he Akó

NGAAHI FAKAMATALA FAKAMO'ONI

[Tu'utu'uni Ngāue 'a e Poaté S-4](#)

NGAAHI FAKA'UHINGÁ

Lí'aki ako: Ko e 'ikai ke malava 'e he kí'í leka ta'u-ako kuo vahe'í ki ha kalasi pe piliote 'o ha kalasi ke ne 'alu ki he kalasi pe piliote 'o e kalasi. "Lí'aki ako" pea mo e "'ikai ke 'i he ako" 'oku 'ikai ke 'uhinga ia ko ha toutou tōmui ke fika'í mei ai 'a e lí'aki akó koe'uhí ko e lí'aki ako ta'e 'i ai hano 'uhinga lelei.

Lí'aki ako Poaki: Ko ha lí'aki ako 'oku 'osi fakahoko 'aki ha poaki 'oku ala ke kau ki ai 'a e puke fakatu'asino pe faka'atamai, mate 'o ha fāмили, kātoanga fakafāмили, 'aho mālōlō fakalotu, polokalama fakaako kuo 'osi fakangofua, pe ko ha poaki 'oku fenāpasi mo e IEP e fānau akó pe Kupu 504 palani nofo'anga.

Lí'aki ako ta'epoaki: Ko ha makatu'unga ia 'o ha lí'aki ako ai ha kí'í leka kei ta'u-ako ta'e poaki 'o lahi hake he vaeua'í 'aho. Ko ha kí'í leka ta'u-ako 'e 'ikai ke lau ko e lí'aki ako 'o lahi ange he tu'o taha lolotonga e ahó.

Ako'í 'i 'Api Ko ha toe founa kehe mei he ako 'a e pule'angá 'a ia 'oku ako'í ai 'i 'api 'a e fānau 'i he vaha'a 'o e ta'u ono mo e 18 pea kuo 'osi faka'atā faka'ofisiale mei he tu'utu'uni pau ke ako 'i he ako'anga-fakapule'angá.

Mātu'a: Ki he ngaahi taumu'a 'o e ngaahi founa fakalele ngāue pea mo e ngaahi tu'utu'uni ngāue felāve'í 'a e poaté, ko e "mātu'a" 'oku 'uhinga ko:

- ha mātu'a fā'ele'í pe mātu'a ohi;
- ha tokotaha tauhi fakalao pe ha tokotaha kuo fakamafai'í fakalao ke ne faitu'utu'uni ki he ngaahi me'a fakaako 'o ha kí'í leka;
- ha tokotaha, 'a ia 'oku nofo mo e kí'í leká, 'a ia 'oku ne to'o fatongia 'o e mātu'á 'i he taimi 'oku 'ikai ke 'i ai ai 'a e mātu'a fā'elé pe ha tauhi;
- ha mātu'a tauhi fakalao fakataimi 'okapau kuo to'o 'a e mafai tu'utu'uni ki he ngaahi me'a fakaakó mei he mātu'a fā'elé pe mātu'a ohi pe kuo fakangatangata 'e ha tohi tu'utu'uni mei he fakamaau'angá;
- 'i he taimi 'oku 'ikai ke 'i ai ai ha tokotaha kuo fakamafai'í 'i he malumalu 'o e ngaahi konga A-D, ko ha mātu'a fakafofonga kuo fili 'o fakatatau ki he Lao 'o e Akó ki a Kinautolu mo e ngaahi Faingata'a'ia; pea/pe
- ko ha mātu'a 'i ha mali ua 'okapau 'oku 'i ai faka'aho 'a e mali ua 'o e mātu'á mo e mātu'á ko iá mo e kí'í leká, pea ko e mātu'a 'e tahá 'oku 'ikai ke 'i 'api. Ko ha mātu'a 'i ha mali ua 'oku 'ikai ke 'i 'api faka'aho 'i he 'api nofo'anga 'o e kí'í leká 'oku 'ikai ke 'i ai ha'ane ngaahi totonu fakalao 'i he malumalu 'o e Ngaahi Totonu Fakaako 'o e Fāмили mo e Lao ki he Tauhi Malu e Ngaahi Fakamatala Fakatāutahá (FERPA) 'o fakatatau ki he ngaahi lēkooti fakaako 'o e kí'í leká. Ko e ngaahi mātu'a 'i ha mali ua te'eki ke 'i ai ha tu'unga tāuhi fakalao 'o ha kí'í leka 'oku 'ikai ke 'i ai ha'a ne mafai ke fakahū pe lēsisita ha kí'í leka ki ha 'apiako.

"Mātu'a" 'oku 'ikai ke kau ki he vahefonua pe ha fa'ahinga vāhenga fakapolitikale 'o ha pule'anga.

'Aho ako: Ko e konga 'o ha 'aho 'oku fai 'e he 'apiako hano lau e 'aho ako kuopau ai ke 'i he 'apiako ai 'a e kí'í leká ke ma'u e ngaahi tu'utu'uni ki he ma'u akó.

Kí'í leka ta'u-fakaako: Ko ha tokotaha ta'u sí'í 'oku 'ikai ke toe sí'í hifo hono ta'u motu'á 'i he ta'u ono kae sí'í hifo 'i he ta'u 18; pea 'oku te'eki fakatau'atāina'í fakalao.

Fanongonongo ki he Lí'aki ako Ta'epoaki: Ngaahi fanongonongo kuo fakahoko atu 'o fakatatau ki he lao fakapule'anga ki ha tokotaha ako pea mo 'ene mātu'a ki hono maumau'í e ngaahi tu'utu'uni ki he ma'u akó.

Lia'aki ako Ta'e'uhinga: Ko ha lí'aki ako ta'e 'i ai ha 'uhinga mo'oni mo totonu.

NGAAHI FOUNGA KI HONO FAKAHOKÓ

I. Palani ki he Ma'u Ako ki he 'Apiakó-Kotoa

- 'I hono fakahoko 'o e lēsisitá, kuopau ke 'oatu 'e he 'apiakó pe vāhengá ki he mātu'á mo e fānau akó 'o ha tatau 'o e Tu'utu'uni Ngāue 'a e Poaté S-4: Ma'u ako 'a e Fānau Akó mo e Faka'atā fakalao mei he Akó pea mo e ngaahi tu'utu'uni fakalele 'aki e akó.
- Kuopau ke pulusi 'e he 'apiako takitaha ki he lahi angé e fanongonongo pau fakaako 'i he ngaahi tohi fanongonongo 'o e 'apiakó, 'i he ngaahi pulusi kehe 'o tufaki ki he koló mo e kau pataloní, pea 'i he ngaahi uepisaiti e 'apiakó/koló.
- Kuopau ke 'i ai 'a e palani 'a e 'apiako takitaha ki hono siofi mo hono muimui'í e fakalalakala e tamaiki akó, pea mo fokotu'u e ngaahi polokalama totonu ke ne leva'í, pea mo e ngaahi faka'ai'ai ki he fānau ako 'oku nau fa'a lí'aki akó pea/pe 'oku nau nofo ta'epoaki mei he akó. (Vakai, Kupu V.)

- D. Ko e kau faiakó kuopau ke nau lēkooti totonu 'a e ma'u ako 'a e fānau akó faka'aho 'i he ako lautohi sí'í, pea mo e lolotonga 'a e kalasi takitaha 'i he lēvolo kolisí.
- E. Kuopau ke muimui 'a e kau ngāue 'o e 'apiakó ki he ngaahi tohi fakahinohino ki hono līpooti 'o e lí'aki akó pea mo hono fakakouti, kau ai hono fakatonutonu 'o e ngaahi lí'aki ako 'a e tamaiki akó, 'o hangē ko ia kuo fokotu'u 'e he va'a tauhi 'o e ngaahi fakamatala 'a e fānau akó.
Ko hono fakakouti ko ia 'o e ngaahi lí'aki akó ko e "A" = 'ikai poaki'í'; "E" = Poaki'í; "S" = Fakanofu fakataimi; mo e L = Tōmui.
- F. Kuopau ke tuku atu 'e he faiakó ha ngāue fakaako-kuo teuteu'í pea 'ikai ke tautea'í e fānau akó ki he ngāue ne 'ikai ke nau ma'u 'i he taimi he nau poaki ai 'i ha'anau lí'aki ako. Tatau aipē pe ko e hā 'a e kalasi 'o e lí'aki akó, 'oku faka'ai'ai 'a e kau faiakó ke nau fakangofua 'enau fānau akó ke nau fakalavalava 'enau ngaahi 'asainimeni ne 'ikai ke nau ma'u.

II. Ma'u ako – Ako 'I loto Lokiako

- A. Ko e fatongia fakatoloua 'o e ongo mātu'á mo e fānau akó ke nau fakapapau'í 'a e ma'u ako ma'u pē 'a e tokotaha akó.
1. 'Oku malava ke toe lēsisita 'a e fānau ako 'oku ako 'i 'apí pe ha 'apiako fakatāutaha ki ha 'apiako pule'anga fakafetitu'u 'o fakataumu'a ki he lēsisita uá. Ko e 'apiako pule'anga fakafeitu'u pē 'e taha 'oku malava ke lēsisita ki ai 'a e fānau akó; ko e lēsisita uá 'oku 'ikai ke kau ki ai hano fakahoko ha lēsisita 'i ha ongo 'apiako pule'anga fakafeitu'u 'e ua.
- B. 'Oku malava 'o poaki 'a e fānau akó mei he'enau ma'u akó 'i ha ngaahi 'uhinga totonu mo mo'oni, kau ai 'a e puke, 'a ia 'oku malava 'eni ko e fakatu'asino pe faka'atamai; ko e mo'ui lelei 'o e tu'unga faka'atamai mo e 'ulungaanga 'o ha tokotaha ako; ngaahi 'apoinimeni fakafaito'o; ngaahi tūkunga fakatu'utamaki fakafāмили; mate ha mēmipa 'o e fāмили ke kaungāme'a vāofi; faka'ilonga'í 'o ha 'aho mālōlō fakalotu; ngaahi kātoanga fakafāмили; ha polokalama fakaako kuo fakamafai'í; pe ko ha lí'aki ako kuo faka'atā mei ha polokalama ako fakatāutaha ma'a ha kí'í leka ta'u-ako, pe palani fakatefito fakatāutaha.
- C. Kuopau ke tukuatu 'e he kaungāue 'o e 'aiakó ha kau fakatonulea, liliu lea, pe ha ngaahi ngāue tokoni makehe 'oku fiema'u ma'a e mātu'á ke malava ke nau fetu'utaki lelei mo e 'apiakó fekau'aki mo e lí'aki ako 'a e fānau akó. 'Oku 'ikai tonu ke iku fakakouti 'a e lí'aki ako 'a e fānau akó koe'uhí ko e Tu'unga 'o e Malava 'o Lea Faka-Pilitāniá pe ko ha 'ā vahevahe 'o e lea fakafonua kehe.
- D. Ko e ngaahi lí'aki ako kotoa pē 'oku pehē koe lí'aki ako noa'ia kae 'oleva kuo fetu'utaki 'a e mātu'á mo e 'apiakó fekau'aki mo e lí'aki ako 'a e fānau akó pea fakatonutonu leva 'a e lí'aki akó 'e he tokotaha ngāue 'o e 'apiakó.
- E. 'Oku faka'ai'ai 'a e mātu'á ke nau fakahū ha tohi 'o 'ikai toe sí'sí'í hifo 'i ha 'aho ako 'e taha kimu'a 'i ha aho palani ke nofo ai he akó, tautautefito ki ha lí'aki ako 'oku lōlōa ange.
- F. 'E lēkooti 'e he 'apiakó 'a e poaki ki ha lí'aki ako ki ha kātoanga fakafāмили kuo palani'í pe ha 'a'ahi tauhima'u ki ha senitā fakafaito'o 'i he taimi 'oku 'omai ai ha tohi mei he mātu'á.
1. 'Oku 'ikai fiema'u ha tohi mei ha polofesinale fakafaito'o ke fakahoko 'aki ha poaki koe'uhí ko ha 'uhinga totonu ki he makatu'unga puke faka'atamai pe fakatu'asino.
- G. Kuopau ke poaki ma'u pē 'e he mātu'a 'a e lí'aki ako 'enau fānau akó.
- H. 'Oku malava 'e he fānau ako ne poaki kinautolú kenau ma'u e faingamālie ke nau feinga ke fakalavalava 'enau ngāue mo e 'asainimeni ne 'ikai kenau ma'ú, ka, ko 'enau fatongia pē ke nau kole hono fakakakato 'enau ngāue mei he'enau kau faiakó. 'E faka'atā 'e he kau faiakó 'i he'enu malavá ke 'atā pea mo ha taimi ke ma'u 'e he fānau akó ha'anau taimi ke fakalavalava 'enau ngaahi 'asainimení.
- I. Ko e 'hala ha māaka' (NG') te ne malava ke fakafetongi 'a e mata'itohi 'o ha maaka 'i he taimi 'oku poaki lí'aki ako lōlōa ai ha tokotaha ako ka 'e 'ikai ke ngāue'aki 'eni ki ha lí'aki ako ta'e poaki. Ko e NG 'oku 'ikai ke ne fakahā'í ha māaka pe uestia ha poini faka'avalisi 'o ha maaka 'o e tokotaha akó.
- J. Ko e mātu'a 'oku nau faka'amu ke kau atu 'enau fānau ki he folau fakafāмили pe ngaahi polokalama 'e fiema'u ai 'enau fānau ke nau lí'aki ako 'i he vaha'a 'o e 'aho ako 'e fā ki he 'aho ako hokohoko 'e 10, 'oku pau ke fakahoko 'e he mātu'á ki he puleakó pe hano fakafofonga ke fakahoko hano fokotu'utu'u ki mu'a mo e puleakó ki he lí'aki ako 'a e tokotaha akó.
1. 'E sio leva 'a e puleakó pe 'e uestia kovi 'e he lí'aki ako fuoloa ko 'ení e ako 'a e tokotaha akó. Neongo 'oku ala lava ke toki fakakakato ha 'ū 'asainimeni, ko e ngaahi kalasi 'e ní'íhi 'oku 'ikai ke malava ke toki fakakakato 'o hangē ko e ngaahi kalasi 'oku pau ke a'usia tonu, pea 'e ala lava ke ne uestia kovi 'a e fakalalakaka 'a e tokotaha akó. 'Oku malava ke faka'atā atu 'e he faiakó ha 'ū 'asainimeni ki he ngaahi ngāue fakalokiako 'oku 'ikai ke toe malava ke toe fakahoko.
2. Tatau aipē ka ne 'i ai ha alea kimu'a, 'okapau 'e fakalaka atu 'a e lí'aki akó 'i he 'aho 'e hongofulú, 'oku malava pē 'e he mafai 'o e puleakó ke to'o mei he lesisita e 'apiakó e tokotaha akó.
- a. 'E malava ke toe-lēsisita 'a e tokotaha ako ne to'o 'e he puleakó mei he 'apiakó 'I he foki 'a e tokotaha akó ki he akó.

- K. 'Okapau 'e 'ikai ke fai ha alea kimu'a pea mo e puleakó ke fakalōloa 'a e lí'aki ako 'a e tokotaha akó pea 'okapau 'oku 'ikai ke ma'u 'e he 'apiakó 'a e mātu'á pe tokotaha akó ke fakamahino mai e 'uhinga 'o e toloi 'o 'ene lí'aki akó, 'oku ta'epoaki leva 'a e lí'aki ako 'a e tokotaha akó. 'I he ngaahi makatu'unga ko 'ení, ka toloi loloa leva 'a e lí'aki ako ta'epoaki 'a e tokotaha akó 'i ha 'aho ako hokohoko 'e 10, 'e to'o leva 'a e lēsisita 'a e tokotaha akó mei he 'apiakó.
1. Kuopau ke 'ave 'e he 'apiakó takitaha 'a e tohi fanongonongo 'o e to'o 'i he 'aho-10 mei he lēsisita ki he mātu'á. Ko e fanongongo ko 'ení kuopau ke lí 'i ha meili fakamafai pe fakapapau'í 'i hono tufakí kuo ma'u.
  2. 'Oku tonu ke ngāue 'aki 'e he ngaahi 'apiakó 'a e PowerSchool ki hono tufakí 'o e foomu to'o 'i he 'aho-10 ke fakahā'í ai ki he mātu'á.
  3. Kuopau ke lipooti totonu 'e he ngaahi 'apiakó 'a e mēmipa 'a e tokotaha akó 'i he polokalama fakamatala fakavahe 'a e tokotaha akó.
- L. 'Oku malava ke fakakau ki he polokalama e falemahaki/'api ha tokotaha ako 'oku lolotonga lēsisita 'i ha ako fakapule'anga fakavahe, 'oku tauhi 'i 'api pe ha falemahaki, pea kuo lí'aki ako pe 'oku 'amanaki ke lí'aki ako 'o lahi hake he 'aho ako hokohoko 'e 10 koe'uhí ko 'ene puke, lavea, pe faingata'a'ia fakaesino/faka'atamai, 'e malava ke ne ma'u e faingamālie ki he polokalama falemahaki/'api 'a e vāhengá. 'Oku tonu ke fai 'e he mātu'á 'i he vave tahá ha tohi kole ki he va'a ngāue tokoni ki he fānau ako ko ia 'i he vahengá ki he ngaahi ngāue tokoni ni 'o fakamo'oni hingoa ki ai 'a e toketā tauhi.
- M. 'i ha tohi kole 'a e mātu'á, 'e malava tuku atu ke kau atu ha tokotaha ako kolisi ki ha piliote fili ke kau atu 'a e tokotaha akó ki ha ngaahi kalasi fakalotu. Ko e fa'ahinga kole pehe ní 'oku tonu ke mu'aki fakahoko ki he puleakó he ta'u fakaako kotoa ka e fakahoko 'a hono faka'atā.
- N. 'E fakahoko 'e he vāhenga'á ha lipooti fakata'u ki he ngaahi fakamatala ko 'ení ki he Poate Ako Fakavahe 'a Utah:
1. ngaahi lí'aki ako na'e poaki 'uhinga totonu; mo e
  2. ngaahi lí'aki ako ta'epoaki 'o 'ikai ha 'uhinga totonu.

III. Ma'u ako 'i he 'Apiako Lotolotó he 'Initanetí pea mo e Ngaahi Polokalama 'a e 'Apiako Kolisí

- A. 'Oku tu'utu'uni 'e he lao fakavahefonuá pea mo e vāhengá kuopau ke kau atu ma'u pē 'a e fānau akó 'i he ngaahi 'ekitiviti fili kuo tuku atu 'o fakafou 'i he'enua ngaahi polokalama he 'initanetí.
1. 'Oku faka'uhinga'í 'a e kau atu ma'u pē ki he polokalama 'i he 'initanetí 'a e vāhengá ko e hū 'a e tokotaha akó ki he polokalama Learning Management System (hangē ko e, Canvas pe SeeSaw) 'o 'ikai toe sí'í hifo 'i he 'aho ako 'e ua kotoa pē pea mo ma'u 'a e fakalalakala fakaako ki hono lava'í kakato 'o e lesóni.
- B. 'Okapau 'e toutou kau atu ha tokotaha ako 'i ha fa'ahinga lēsoni, 'e hoko leva e ngaahi me'a ni:
1. 'E fakahoko 'e he faiakó ki he tokotaha ngāue he 'apiako ko iá 'oku 'ikai ke hū ki he lēsoni 'i ha 'aho hokohoko 'e tolu pe 'oku tomui 'e ne ngāue 'oku ne tatali mai ki aí.
    - a. 'E fai e fetu'utaki ki he ongomātu'a 'a e tokotaha akó 'i he telefoni pe 'imeili ke fai ha talanoa ki he kau atu 'a e tokotaha akó ki he polokalamá.
      - i. 'Okapau 'oku 'ikai ke tali mai 'e he mātu'á, e meili leva ha tohi ke fakapapau'í hono ma'u he mātu'á 'o fakaikiiki atu ai 'a e tūkungá.
      - b. 'E malava ke ngāue 'a e tokotaha akó mo ha faiako ke ako'í, 'okapau 'oku fiema'u.
    2. 'Okapau 'e 'ikai ke hū ki he kalasí pe fakakakato 'ene ngāué hili ha 'aho 'e nima, 'e fakafe'iloaki leva 'a e tokotaha akó ki ha tokotaha pau ke ne pule'í 'ene ngāué.
    3. 'E to'o 'a e tokotaha akó mei ha lēsoni hili ha 'aho 'e hongofulu hokohoko 'o 'ene lí'aki e kalasí.

IV. Palani kuo Fakapapau'í ma'a e Tokotaha Akó

- A. 'i he taimi 'oku ako'í ai 'a e tokotaha akó 'i he 'ātakai ako 'i he komipiuta/'initanetí 'i 'apiako, 'e 'alu leva ki ai 'a e tokotaha akó, 'e siofi leva 'e he vahenga 'a e ma'u ako 'a e tokotaha akó 'i he lolotonga 'ene hokó pea 'i ha ngaahi kalasi 'oku fakafou kia kinautolu pe 'i hano fakakakato tau'atāina pe fakakakato pe e ngāue 'i he'enua taimi 'atā.
1. 'Oku faka'uto'uta atu ki he kau faiakó ke nau faka'ilonga'í pe tānaki 'a e ma'u akó he 'aho kotoa; kuopau ke tauhi 'a e fakamatala totonu ki he lēsisita 'i he polokalama fakamatala fakavahe 'a e tokotaha akó.
  2. 'E fiema'u 'a e fanau akō ke faka'osi 'enua 'asainimeni 'oku ne fakahā'í ai 'enua mahino'í 'a e me'a ne nau 'ako he 'aho ko iá.
  3. 'E lekooti he kau faiakó 'e ma'u ako fakauiké kā 'e toe lava pe ke toe fakalei'í 'a e lisi ma'u akó ki ha fānau ako kuo nau faka'osi 'a e 'asainimeni ne fiema'u 'i loto he 'aho ako 'e hongofulu. Hili 'a e 'osi 'a e 'aho e hongofulú, 'e maaka'í leva 'a e tokotaha akó 'oku lí'aki ako ki ha fa'ahinga 'aho pē ne 'ikai ke ma'u kalasi ai.
  4. 'I ha 'ātakai ako tuifio (fakaloloua e ako 'i lokiako mo e ako he ngaahi 'initanetí), te mau fakakau mo e ma'u ako 'i loto lokiakó ko e kongā 'ia 'o 'emau me'afuá.
  5. 'E malava he matu'a 'o vakai'í 'a e ma'u ako 'a e fānau akó 'i he PowerSchool Parents Portal pea nau siofi ai e ngaahi 'ekitiviti faka'aho 'a 'enua fanau akó he Canvas.

V. Ngaahi feinga ke Leva'i 'a e Toutou Li'aki Ako Lōlōá

- A. 'E fengāue'aki 'a e kau fakalele ngāue 'a e 'apiakó pea mo e fānau akó pea mo e mātu'á ke leva'i 'a e toutou li'aki ako lōlōá.
'E fengāue'aki 'a e kau fakalele ngāue 'a e 'apiakó pea mo e kau ngāue he 'ofisí, kau fale'i, pea mo e kau faiako fakakalasi ke fakapapau'i 'oku fakatupu lata 'a e 'ātakaí ki he fānau ako 'oku nau fa'a toutou li'aki ako lōlōá pea mo 'enau ongomātu'á. Ko e ngaahi fetu'utaki fakalukufua 'i he 'apiakó 'oku totonu ke ne faka'ai'ai 'a e feangai ange mo e ngaahi polokalama ako fakalokiakó.
- B. Ko e ngaahi feinga kotoa ki hono leva'i 'o e fa'a toutou li'aki ako 'o e fānau ta'u-akó 'e fakakau ki ai, 'i he 'ene malava ngāué:
1. ngaahi fetu'utaki fakalukufua 'i he 'apiakó ke faka'ai'ai 'a e feangai ange mo e ngaahi polokalama ako fakalokiakó;
  2. polokalama tokotaha fakafeangai ki he tokotaha akó 'i he mālōlō sí'i pea/pe kai ho'ataá 'oku ne pātoloaki 'a e fie ma'u ako 'a e tokotaha akó;
  3. fale'i 'e he faiakó 'a e tokotaha akó, tokotaha fale'i 'a e 'apiakó, tokotaha ngāue fakasōsiale, pea/pe kau fakalele ngāué;
  4. fepōtalanoa'aki mo e sino fakafofonga 'o e ngaahi ngāue tokoni e 'apiakó ma'a e fānau akó ke fa'u ha ngaahi ngāue ke leva'i 'aki;
  5. fakahoko ha fakalelei 'oku fiema'u ki he silapá pea mo fokotu'utu'u ke fenāpasi mo e fiema'u makehe fakatāutaha 'a e tokotaha akó;
  6. sio ki ha toe founa na'e fokotu'u hake 'e he mātu'á;
  7. muimui'i 'a e ma'u ako 'a e tokotaha akó pea mo 'oange 'a e fakalotolahi ke fakaivia 'a 'ene fakalalakaká;
  8. 'e fokotu'utu'u 'e ehe kau fakalele ngāue 'a e 'apiakó ha fakataha mo e mātu'á pea mo e tokotaha akó ke fai ha fepōtalanoa'aki ki he ngaahi polopalema ki he ma'u akó;
  9. fili pe ke kau atu ki he tataki tau'atāina 'o e fepōtalanoa'aki, 'okapau 'oku 'atā; pea
  10. 'oatu ki he mātu'á 'o e tokotaha akó, 'okapau 'e kole ki ai, mo ha lisi 'o e ngaahi ngāue tokoni 'oku 'atā ke faitokonia 'a e mātu'á ki hono leva'i 'a e fa'a toutou li'aki ako 'a e tokotaha akó.
- C. Tānaki atu ki he ngāahi feinga 'oku fakamatala'i 'i 'olungá, 'e malava ke fili 'e he vāhengá ha tokotaha tokoni 'a e koló pea mo ha ngaahi kautaha fakafofonga ki hono tauhi 'o e laó ki hono fakalelei'i 'a e ngaahi palopalema li'aki akó, ka 'e hoko pē 'eni 'okapau 'oku 'atā pea 'aonga foki.
- D. 'E fakahoko 'e he 'apiako takitaha hano toe vakai'i 'a e fakamatala ki he ma'u akó ke vakai'i pe 'oku fakahoko fakalelei 'e he 'apiakó 'enau ngāue ke fakapapau'i 'a e ma'u akó.

VI. Founa Fanongonongo 'o e Li'aki Ako Ta'e Poakí pea mo e Fakahoko ki he Fakamāu'anga e To'utupú

- A. Fakatatau ki he lao fakavāhengá, 'oku malava ke fakahoko 'e ha tokotaha fakalele ngāue 'o e 'apiakó, pe ko 'ene fakafofonga, pe ko ha tokotaha ngāue tefito ki he li'aki ako ta'e poakí ("e ui heni ko e "tokotaha fakalele 'o e 'apiakó") ha tohi fakatokanga ki he tokotaha akó pea mo e mātu'a 'o e tokotaha akó ki ha li'aki ako ta'e poaki.
- B. 'E malava ke fakahoko 'e he tokotaha fakalele 'apiakó/vāhengá ha tautea tuli/fakanofa fakataimi ki ha fānau ta'u-ako'oku:
1. 'i he kalasi 7 pe ma'olunga ange, tukukehe 'okapau 'oku sí'i hifo he ta'u 12 'a e kí'i leká; pea
  2. li'aki ako ta'e poaki.
- C. 'E malava ke fakahoko 'e he tokotaha fakalele e 'apiakó ha Fakatokanga hono 'Uluaki ki he Li'aki Akó ma'a e fānau ako kalasi 7 pea ma'olunga ange, 'oku 'ikai ke nau ta'u sí'isí'i hifo he ta'u 12, pea kuo nau li'aki ako ta'e poaki 'o lahi hake 'i he tu'o nimá lolotonga e ta'u fakaakó.
1. 'Oku vakai'i 'a e ma'u ako fakauiké 'i he PowerSchool mo e PowerBI pea 'e fakahā'i ai 'a e fānau ako kuo tānaki 'o tu'o nima 'a 'enau li'aki ako ta'e poakí.
  2. 'Oku totonu ke toe vakai'i 'a e lisí ke fakapapau'i 'a e tonu 'a e fakamatala fekau'aki moe li'aki ako 'a e tokotaha akó, pea mo fakapapau'i pe 'oku totonu ke 'ave 'a e Fakatokanga hono 'Uluaki ki he Li'aki Akó.
  3. 'Oku muimui'i 'a e ma'u ako 'a e fānau ako 'oku nau ma'u 'a e fakatokanga ki he li'aki ako ta'e poakí pea 'e fakahoko 'e he tokotaha fakalele 'o e 'apiakó ha ngaahi polokalama ngāue ke leva'i 'o hangē kuo fokotu'u 'i he palani 'a e 'apiakó.
- D. 'E foaki 'e he tokotaha fakalele ngāue 'o e 'apiakó ha Fakatokanga hono Ua ki he Li'aki Ako Ta'e Poakí ki he fānau ako kuo 'aho 10 pe lahi hake 'enau li'aki ako ta'e poakí.
1. 'E fakahoko 'e tokotaha fakalele ngāue 'a e 'apiakó ha ngaahi polokalama ngāue (vakai, kupu III.B.) 'o hangē ko hono fokotu'u 'i he palani 'a e 'apiakó.
  2. 'E malava ke faka'aonga'i 'a e sino fakafofonga 'o e ngaahi ngāue tokoni e 'apiakó ma'a e fānau akó pea mo e fakamāu'anga e to'utupú 'okapau 'e taau mo fe'unga ia ki he tokotaha akó pea mo e fāmilí.

- E. 'E foaki 'e he tokotaha fakalele ngāue 'o e 'apiakó ha Fakatokanga hono Tolu ki he Li'aki Ako Ta'e Poakí ki he fānau ako kuo 'aho 15 pe lahi hake 'enau lí'aki ako ta'e poakí. Ko e fanongongo ko 'ení 'e lí 'i ha meili fakamafai pe fakapapau'í 'i hono tufakí kuo ma'u.
1. 'E fakataha 'a e tokotaha fakalele 'o e ngāue 'a e 'apiakó pea mo e mātu'á mo e tokotaha akó ke fa'u ha palani ma'u ako pea mo muimui'íki ha'aho ako 'e 14.
    - a. 'E fetu'utaki 'a e tokotaha fakalele 'o e ngāue 'a e 'apiakó ki he tokotaha fengāue'aki fokotu'utu'u fakaako fakavāhenga 'a e fāmilí ke toe vakai'í 'a e ngaahi polokalama fakalelei'í mo fakafuofua mei ai 'a e ngaahi sitepu hoko atú 'okapau ne 'ikai ke ngāue 'a e polokalama ngāue tokoni fakamuimui.
  2. 'E feinga 'a e tokotaha fakalele ngāue 'a e 'apiakó mo e/pe kau fale'í ke lahi hake 'i he tu'o tahá ha 'a'ahi ki 'api kimu'a pea toki fakahoko hake ki he fakamāu'angá ki ha fakatokanga 'o e to'o 'i he 'aho-10 mei he lēsisitá
  3. 'Okapau 'oku sí'í hifo 'i he ta'u 18 'a e tokotaha akó pea hokohoko atu 'ene lí'aki akó hili 'a e fakataha mo e puleakó, 'e malava ke fakahoko leva ki he fakamāu'angá pea 'e faile 'aki ha tokoni mei he tokotaha fengāue'aki fokotu'utu'u ngāue 'a e fāmilí mo e vāhengá.

VII. Maumau lao 'o e Tu'utu'uni pau ke Ako e Fānau Ako Kalasi 1 ki he 6

- A. Fakatatau ki he lao fakavahe fonuá, 'e 'ave 'a e tohi fakatokangaki he mātu'a 'o ha fānau ta'u-ako 'o ha maumau lao 'o e tu'utu'uni pau ke akó 'okapau ko e ta'u motu'a 'o e fānau akó 'oku:
1. 'i he kalasi 1 ki he 6; pea
  2. Lí'aki ako ta'e poaki 'o tu'o nima pe lahi hake lolotonga 'a e ta'u akó.
- B. Ko e ngaahi fakatokanga ki he tu'utu'uni pau ke akó e 'ave 'i he fokotu'utu'u tatau pea mo muimui ki he founa tatau 'o hangē ko ia kuo hiki 'i he Kupu IV 'i 'olungá.
1. Ko e ngaahi polokalama fakalelei kotoa pē mo e ngaahi founa ngāue kotoa pe 'oku fiema'u ke fakahoko kimu'a 'i hano tuku atu ha ngaahi fakatokanga ki he lí'aki ako ta'e poakí kuopau ke mu'aki muimui'í kimu'a pea toki tuku atu ha fakatokanga ki he tu'utu'uni pau ki he akó.
  2. Ko ha fakatokanga ki hano maumau'í e lao ki he tu'utu'uni pau ki he akó 'oku 'ave ki ha mātu'a:
    - a. 'e fakahinohino 'a e mātu'á ke:
      - i. Fakataha mo e kau ma'u mafai 'o e 'apiakó ke talanoa'í 'a e ma'u ako 'a e kí'í leka ta'u-akó mo e ngaahi palopalemá; pea mo
      - ii. ngāue fakataha mo e vāhengá ke malava ke tauhi ma'u e ma'u ako 'a e kí'í leka ta'u-akó;
    - b. pea 'e vahe'í ha pule ako/fakavahe mo ia 'oku fiema'u ke fakataha mo e mātu'á;
    - c. Pea 'e fakahā'í ko e kalasi B 'a e maumau laó ki he mātu'á ke ne fakahoko pe ta'e 'i ai ha 'uhinga lelei:
      - i. 'ikai ke lava atu ke fakataha mo e tokotaha pule 'apiako/fakavahe kuo fokotu'ú ke talanoa'í e palopalema 'o e ma'u ako 'a e kí'í leka ta'u-akó; pe
      - ii. 'ikai ke lava 'o ta'ofi 'a e kí'í leka ta'u-akó mei he 'ene lí'aki ako ta'e poaki tu'o nima pe lahi hake lolotonga e toenga 'o e ta'u fakaakó;
    - d. kuopau ke tufaki hangatonu ki he mātu'á pe 'i ha tufa meili ke fakamo'oni'í kuo ma'u; pea
    - e. 'e 'ikai ke ala fakahoko 'eni ka e 'oleva ke lí'aki ako ta'e poaki 'a e kí'í leka ta'u-akó 'o tu'o nima pe lahi hake lolotonga 'o e ta'u fakaakó.
- C. 'Okapau 'oku makatu'unga 'i ha tui 'a e pule 'apiako/fakavahé, hili hano hiki ha mo'ua ki hono maumau'í 'o e tu'utu'uni pau 'o e akó, 'oku 'ikai ke malava 'e he mātu'á ke fakahoko ha feinga lahi ke fakapapau'í 'oku ma'u 'e he kí'í leka ta'u-akó ha ako totonu ke ne ma'ú, 'e lipooti leva 'e he tokotaha tohi mo'ua 'o e maumau'í 'o e lao tu'utu'uni pau ke akó ki he Va'a 'o e Ngaahi Ngāue Tokoni ma'a e Fānau mo e Fāmilí pea mo e fakamāu fakavahé 'o fakatatau ki he lao fakavahe fonuá.

VIII. Founa ki he Tangi ki he Lí'aki Ako Ta'e Poakí pea mo e Ngaahi Fakatokanga ki he Tu'utu'uni Pau ki he Akó

- A. 'E 'i ai 'a e totonu 'a e tokotaha akó mo e mātu'á ke kole ke liliu 'a e tu'utu'uni 'o ha fa'ahinga fakatokanga lí'aki ako ta'e poaki mo e fakatokanga ki he ki he tu'utu'uni pau ki he akó 'aki hano kole ha fakamāu mo e Sino Fakafofonga 'o e Ngaahi Ngāue Tokoni e 'apiakó ma'a e Fānau Akó (Student Services Council, SSC) Ko e kole ko 'ení ke fakahoko ia 'i he tohinima pea meili pe 'ave hangatonu ki he puleako 'o e 'apiako 'oku lēsisita 'a e tokotaha akó 'i loto 'i he 'aho ako 'e 10 me I hono ma'u 'o e tohi fanongonongó.
- B. 'E fakahoko 'e he SSC ha fakamāu 'i loto 'i he 'aho ako 'e 20 pea e fakahoko leva 'a e tu'utu'uni 'i loto 'i he 'aho ako 'e 20 hili 'a e fakamāu.
- C. 'Okapau 'okau ta'efakafiemālie 'a e tu'utu'uni 'a e SSC ki he tokotaha akó mo e/pe mātu'á, 'e malava ke toe tangi ke kole ke toe vakai'í 'e ha kōmiti muimui'í kuo fili 'e he talēkita 'o e ngaahi ngāue tokoni ma'a e fānau akó.
1. Ko e tangi kuopau ke fakahoko 'eni 'i he tohinima pea meili pe 'ave hangatonu ki he talēkita 'o e ngaahi ngāue tokoni ma'a e fānau akó 'i loto 'i he 'aho ako 'e 20 mei he 'aho faitu'utu'u ni 'a e SSC.

2. 'E malava ke fakahoko 'e he kōmiti muimui'í kuo fili 'e he talēkita 'o e ngaahi ngaue tokoni ma'a e fānau akó, 'i ha'anu fili pe, ke fakahoko ha fakamāu hono ua. 'E fakahoko leva ha tu'utu'uni aofangatuku ki he tohi tangi 'i loto 'i he 'aho ako 'e 20.

IX. Faka'atā Fakalao mei he Ma'u Ako 'i 'Apiakó - Ako 'i 'Api – Tohi Fuakava 'a e Mātu'a pe Tauhi Fānau

- A. 'E faka'atā 'a e tokotaha ako mei ha ma'u akó 'okapau kuo faile 'e he mātu'a 'a e tokotaha akó ha tohi kuo fakamo'oni hingoa ai pea mo ha tohi fuakava kuo 'osi fuakava'i mo e 'apiako fakavahe 'o 'ene feitu'u, 'o fakatatau ki e lau mo e tu'utu'uni ngāue 'a e poaté.
- B. Ko e fuakavá kuopau ke fakakau ki ai 'a e ngaahi fakapapau 'a e mātu'a:
  1. 'E ma'u ako 'a e kī'i leka ta'u-akó 'a e ako 'i 'api.
  2. 'E fakahoko 'e he mātu'a 'a e fatongia ki hono ako'i 'o e kī'i leka ta'u akó, tukukehe ka 'oku lēsisita ako ua 'a e tokotaha akó.
  3. Ko e fatongia 'ata'atā pe 'a e ongo mātu'a ki hono fili 'o e ngaahi naunau fakafaiako pea mo e ngaahi tohi ako, 'a e taimi, feitu'u, ea mo e founga fakafaiakó, pea mo hono siofi 'a e ola 'o e faiako ke ako 'i 'apí.
- C. Kuopau ke fakahū 'a e ngaahi tohi fuakavá ki he talēkita pule 'o e tufaki tatau 'o e akó pea mo e pou pou 'o e tokotaha akó ki hono fakamafai ki hono faka'atā ke nofo mei he ako fakapule'angá.
- D. 'E lī ha tatau 'o e tohi faka'atā kuo 'osi fakamafai'í ki he puleako 'o e 'apiako ne 'i aí.
- E. 'E 'ikai ke fakahū 'e he ngaahi 'apiakó ki he'enu tohi lēsisita hū 'okapau kuo 'osi fakamafai'í 'a e tokotaha akó ke 'atā mei he'ene ma'u akó.
- F. 'E faile 'a e tohi fuakava kuo fauakava'i mo e vāhengá pea 'e kei lele 'aki pē ia lolotonga 'a e ako'i 'i 'api 'a e kī'i leka ta'u-akó, pea 'e kei tauhi ma'u pē 'a e vāhengá 'i he feitu'u ako 'a e kī'i leka ta'u-akó.
- G. 'E foaki atu 'e he va'a ki he ngaahi ngāue tokoni ki he fānau akó ha tohi fakamo'oni 'oku fakahā'i ai ko e kī'i leka ta'u-akó 'oku faka'tā mei he'ene hū ki 'apiakó 'i he ta'u fakaako pau:
  1. 'i loto 'i he 'aho 'e 30 hili hono ma'u mo faile 'o e tohi fuakava kuo 'osi fakamo'oni tohinima pea mo fuakava'i; pea
  2. 'i he pe kimu'a 'i 'Aokosi 1 'o e ta'u kotoa mei ai tukukehe kapau 'oku lēsisita 'a e kī'i leka ta'u-akó, 'e fakahā'i 'e he mātu'a 'a e va'a ngāue tokoni ki he fānau akó 'oku 'ikai ke toe ako'i 'i 'api 'a e kī'i leka ta'u-akó pe kuo liliu 'a e feitu'u vāhenga fakaakó.

X. Faka'atā fakalao me i he Ma'u Akó – Me'a kehe

- A. 'E malava ke fakahoko 'e ha mātu'a 'o ha tokotaha ako 'oku lahi 'i he ta'u 16 pea kuo ne fakakakato 'a e kalasi valú ke faka'atā fakakonga 'a e tokotaha akó pe faka'atā mei he 'alu ki he akó 'aki hano fakahū ha kole ki he puleakó. Kuopau ke ma'u ako 'a e tokotaha akó ki he konga 'o e aho akó pe ako 'i 'apí.
- B. 'E malava 'e he mātu'a 'o e tokotaha ako lahi hake 'i he ta'u 16 ke ne kole ke foaki hano faka'atā kakato mei he'ene 'alu ki he akó pe 'e ala lava ke fokotu'u 'e he puleakó hano faka'atā ki he taha 'o e ngaahi 'uhinga ni:
  1. Kuo 'osi fakakakato 'e he tokotaha akó 'ene ngāue ne fiema'u ki he'ene hilifaki mei he kolisí, pe kuo ne fakaha'i kuo ne pōto'i 'i he ngaahi poto'i ngāue mo e lavame'a ne fiema'u ke ne lava'í.
  2. 'Oku ngāue 'a e tokotaha akó, pea 'oku fakahoko 'e ehe ngāue e ngaahi tataki lelei mo e ngaahi faingamālie fe'unga ki he'ene akó.
  3. 'Oku a'usia 'e he tokotaha akó ha tūkunga fakaeuasino pea mo faka'atamai 'oku ne fakafe'ātunga'i 'a e malava 'a e tokotaha akó 'o ma'u ako, 'oku fakamo'oni ki ai 'a e toketā.
  4. 'Oku 'i ai e ngaahi takiekina lelei mo e ngaahi faingamālie fe'unga ki he akó 'oku fakahoko ki he kī'i leka ta'u-akó 'i he ngāué.
  5. 'Oku 'ikai ke malava ke ma'u 'e he tokotaha akó ha faingamālie mei he ma'u ako 'i he 'apiakó koe'uhí koe 'ikai ke malava pe ko ha hokohoko atu 'ene tō'onga fakafe'ātungia ki he ngaahi tu'utu'uni mo e fakahinohino 'a e 'apiakó.
- C. Kimu'a pea fakahoko hano fokotu'u atu 'o ha kole faka'atā ha tokotaha ako pe kole faka'atā kakato mei ha 'apiako, kuopau ke 'uluaki vakai'í 'e he kōmiti ngāue tokoni 'a e 'apiakó ma'a e fānau akó (SSC) e tohi kolé ke fakapapau'i kuo 'osi feinga hono fakahoko ha ngāue ke tokoni'í 'a e tokotaha akó ke ne kei nofo pe 'i he akó pea mo hiki lekooti foki.
- D. 'I he taimi 'oku kole ai 'e ha mātu'a ha faka'atā pe 'i ha taimi ne fokotu'u atu ai 'e he puleakó ke faka'atā 'a e tokotaha akó, kuopau ke fetu'utaki 'a e puleakó pe ko hono fakafongá ki he mātu'a 'a e tokotaha akó pea mo feinga ke fokotu'u ha fakataha talanoa mo e mātu'a.
- E. Kuopau ke lī ha tatau 'o e foomu kole kotoa 'a e tokotaha akó ki he tokotaha fengāue'aki fokotu'utu'u fakaako 'a e fāmili' pe talēkita 'o e tufaki tatau 'o e akó pea mo hono ma'uú.
- F. 'Okapau 'e faka'amu 'a e tokotaha akó ke ne foki ki he 'apiako fakavahé pea kuo te'eki ke hilifaki 'a 'ene kalasí, kuopau ke fetu'utaki 'a e tokotaha akó ki he puleakó ke malava o toe hū.
  1. 'Okapau 'oku ta'efiemālie 'a e tokotaha akó pe mātu'a ki he faitu'utu'uni 'a e puleakó, 'e ala lava 'o fahoko ha tangi 'e he tokotaha akó pe mātu'a 'a e faitu'utu'uni 'a e puleakó ki eh talēkita 'o e ngaahi ngāue tokoni ma'a e fānau akó.

- G. Ko e fānau ako ta'u 16 ki he ta'u 18 kuopau kenau nofo 'aupito mei he akó pea mo faka'atā mei he ma'u akó ke malava ke sivi 'i ha tu'unga sivi tatau 'o e 'apiako kolisí. Vakai, Tu'utu'uni ngāue e Poaté 1-2: Ngaahi Tu'utu'uni ki he Māaká mo e Hilifakí pea mo hono ngaahi tu'utu'uni pule ke fakahoko 'akí 'oku fakakau atu ki hono ngaahi fakaikiiki.
- H. 'Okapau 'oku pehē 'e he tokotaha pulé 'e 'ikai ke kau lelei ki he tokotaha ako 'oku 'ova hono ta'u motu'á he ta'u 16 mei he 'ene ma'u ako 'i he 'apiakó koe'uhí ko 'ene 'ikai ke malava pe hokohoko atu 'o 'ene 'ulungāanga kovi ki he ngaahi tu'utu'uni mo e fakahinohino 'a e 'apiakó, 'e ala lava ke faka'atā 'a e tokotaha akó mei he 'ene ma'u ako 'i he 'apiakó.

XI. Fānau ako 'oku mo'ua he ngaahi Faingata'a'ia Pau

'Okapau ko e fānau ako 'oku nau mo'ua 'i ha faingata'a'ia 'i he malumalu 'o e Lao 'o e Akó kiate Kinautolu 'oku nau fe'ao mo e Faingata'a'ia Fakaesino/Faka'atamai, pe ko ha fānau ako 'oku malu'i kinautolu 'i he malumalu 'o e Kupu 504 'oe Lao ki he Fakaakeake pe Lao ki he kau 'Amelika mo e ngaahi Faingata'a'ia 'oku lahi 'enau lí'aki ako pea 'oku 'i loto 'i he makatu'unga mahu'inga 'o e ngaahi tu'utu'uni, ko e timi totonu ke nau fakapapau'i 'oku ngāue 'aki 'a e ngaahi tu'utu'uni ni 'i ha founga pau moe ngaahi lao felāve'i 'o e vahefonuá pe fakapule'angá pea mo e ngaahi lao tu'utu'uni.

He'ikai ha taha ngāue pe tamasi'i ako 'e fakakehekehe'i pe ngaahi kovia 'i he ngāue'anga pe 'i ha polokalama pe fa'ahinga me'a 'oku fai tu'unga he ta'u, lanu, mamatea, tangata pe fefine, manako, fakamatala fakasino, fonua totonu, feitama, matakali, tui fakalotu, tangata pe fefine, pe tu'unga fakasotia. 'Oku fakapapau'i 'e he vahenga ako ke 'oatu e faingamalie tatau 'i he'ene ngaahi polokalama, ngaahi ngāue 'o kau ai 'ene ngaahi tu'utu'uni, founga ngaahi lāunga, faka'atā ki he ngaahi polokalama, faka'aonga'i e ngaahi fale, fakafaingofua'i e ngaahi me'a 'oku fai mo e ngaahi me'a fekau'aki mo e Ngaahi Faingamalie Tatau ki he Ngāue (Equal Employment Opportunity). 'Oku 'oatu foki 'e he vahenga ako 'a e faingamalie tatau ki he ngaahi fale 'o e vahenga ako ki he ngaahi kulupu to'utupu 'oku 'asi he lisi Faingamalie 36 (Title 36) 'o e ngaahi Lao 'o e Pule'anga 'Amelika (United States Code), 'o kau ai e ngaahi kulupu sikauti. Ko e tokotaha 'oku ha atu hono hingoa 'i lalo kuo 'osi fakanofu ke ne tokanga'i e ngaahi launga fekau'aki moe ngaahihehe'i ta'e fakalao, fakailifia moe feinga sauni: Tina Hatch, Compliance and Investigations, 440 East 100 South, Salt Lake City, Utah 84111, (801)578-8388. Te ke lava 'o fetu'utaki ki he 'Ofisi 'oe Ngaahi Totonu Fakalao, Denver, CO (303)844-5695.

